

ՏԱՍՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ՄԱՍԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կես տարեկանը 6 ռուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանց խմբագրության մէջ:

Նախագահողը պիտի լինի ուղղակի
Тифлис. Редакция «Маск»

Խմբագրությունը ըստ է առաջատար 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տոն օրերից):

Յայտարարությունը ընդունվում է ամեն օր:

Յայտարարությունների համար գնում են
խորանային ըստ 2 կոպեկի:

ԲՈՎԱՆԳԱՎՈՒԹԻՒՆ

«Փորձ» զաղարկում:—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ,
Ներքին լուրեր:—ԱՐՏԱՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ,
Ամերիկա: Նամակ թիւքթալից:—ՀՆՈՒԱԳԻՐ-
ՆԵՐ:—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:—ԲԱՆԱՍԻՐԱ-
ԿԱՆ: Թիւքթալից Հայաստան:

«ՓՈՐՁ» ԿԱՎԱՐՈՒՄ

Մի եղբայրակից պակասեց հայոց պար-
բերական հրատարակութիւնների այնպէս
էլ նեղ շրջանում, պակասեց, կամ ինչա-
նայնպէս, որովհետեւ հայոց հասարակու-
թիւնը, ինչպէս միշտ, բաւական նիւթա-
կան միջոց չը տուեց իր մի հատիկ ամ-
սագրին ապրելու: Հայ հասարակութիւնը
վերջին ժամանակները ակնհայտ փոքր ի շատ
նուիրել ազգային դպրոցների համար,
բայց ազգային մամուլը, հասարակական
այդ ամենագործող կրթիչ գործողը, զեռ ևս
նշանակութիւն չունի հայոց ազգի պէս մի
մեռած, ազգի համար:

Մեզանում լրագիրը և ամսագիրը ան-
հասանելի և ոչ թէ հասարակական գործ է.
պարբերական հրատարակութիւնը գոյու-
թիւն ունի քանի որ ապրում է ինքն իրմ-
բազիրը, կամ քանի նա միջոցներ ունի ապա-
ռիկները ծածկելու: Նրա խմբագիրը կամ
կը մեռնի, կամ կնեղանի մնալով էլ կիջնի
հասարակական ասպարիզից, — այնուհետեւ
նրա հրատարակութիւնն էլ պէտք է դա-
դարի, որովհետեւ ապրում էր միմյանց ի-
րան խմբագրի, հիմնողի և ոչ թէ հասա-
րակութեան նիւթական օժանդակութեամբ:

ԹԻՒՐԿԱՅ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բ. Մ ա

Այդ Հայաստանի սարերի անթէ գիւղեր
թաղանթները սկզբնական կենցաղավարութեան
տիպին են ներկայացնում, թէ և վարակված զանա-
զան ախտերով: Նրանք հաստատուն բնակութիւն
չունեն: Նրանք չեն ճանաչում տիրող կառավա-
րութեան ոչ մի օրէնք: Տեսնված չէ, որ մի
քուրդ գաղափարաւորները զինւոր լինելու
մարդ ինքը իր համար օրէնք է, ինքը իր համար
պատմական ոյժ է: Յեղեղի իրար մէջ թշնամա-
կան կռիւները անփոքրանալի են: Արիւնի յիշա-
տակը արկնում կը մոռացվի: Մի ցեղի վերաբե-
րեալ անձանց մէջ պատահած վէճերը, վերջա-
նում են ցեղայեան աղալի վճռով, որին ամեն
մի քուրդ սրբութեամբ հպատակում է: Իրանց
զլխաւորապէս պարագմունքը խաչնարածութիւն
և գողութիւնն է. այդ երկու պարագմունքն էլ
պահանջում են աստանդական կեանք: Մահմե-
տական կրօնի արմատները շատ թոյլ հաստա-
ված են. եթէ դրանք մի Աստուած ունեն, դա
ոյժ, զօրութիւնն է և ինչ մարդի վրա որ տես-
նեն այդ ձիւքերը, համարեա երկրպագում են:
Կշռի մէջ միշտ ծանր կողմն են բռնում, հետա-
քերթի, զգոյշ և ապագան մոտաւոր են: 1853 և
1877-ի ռուսաց և օսմանցից պատերազմներին,
քրդերը միշտ յաղթողի կողմն էին և յաղթվող-
ներին թալանում էին, լինելու դա ռուս կամ տա-
ճիկ և դրանով ակելի փաստ տուին թիւքե-
րին:

*) Կան նաև հաստատուն բնակութիւն ունե-
ցող քրդեր, որոնք առհասարակ հայերի հետ
խառն են ապրում և կոչվում են աշայալ քրդեր
(հայտակ քրդեր):

Ուրիշ երկրներում ամենավերջին ամսագիրը
կամ լրագիրը շարունակում են իրանց գո-
յութիւնը, չը նայելով որ հիմնողը այնպէս
թէ այնպէս հեռացաւ ասպարիզից. լու-
սաւորված երկրներում ինքն հասարակու-
թիւնը ապահովացնում է մամուլի ամենա-
անշտն օրգաններն անգամ...
Իսկ մեզանում ամեն բանի մէջ անհատ-
ներն են միայն գոհարեութիւն անում, իսկ
ժողովուրդը, մինչև անգամ ժողովուրդի ին-
տելիգենցիային պատկանող մասը սպանիչ
անտարբերութեամբ է նայում ազգի մէջ
յայտնվող ամեն տեսակ բարոյական և մը-
տաւոր շարժումներին:

Կա վերին աստիճանի յուսահատեցնող,
վերին աստիճանի անմիթաբ երեւոյթ է:
Խոստովանում ենք, մենք երբեք շատ
չենք համակրել «Փորձ» ամսագրի ուղղու-
թեանը: Մենք միշտ ասել ենք որ այդ
հանգէսը ոչ եւրօպական կամ ռուսաց ամ-
սագիրների պէս ժամանակակից կենդանի
ուղղութիւն ունեցող էր, ոչ էլ թիւթե-
լնեցնողութեան հաւաքածու էր, ոչ էլ
մասնագիտական ամսագիր էր. նա մի տե-
սակ ժողովածու էր միմեանց մէջ անկապ
յօդուածներից, կատարելապէս գոյու-
թեանակից հետաքրքրութեան: Բայց և
այնպէս, իր գոյութեան չորս ու կէս տար-
վայ ընթացքում, բացի Նազարեանցի դէմ
յօդուածից և կղերականութիւնը պաշտ-
պանող մի այլ յօդուածից, «Փորձ» ուղ-
ղութիւնը, ընդհանրապէս, անփնտռ մի ուղ-
ղութիւն էր և նա կարող էր իր գոյու-
թեանը նպաստել ժողովուրդի մէջ ընթերցա-
տիրութեան տարածմանը: Ինչքան էլ ան-
գոյն լինէր «Փորձ» նա մեր միւս մի քա-
նի փնտրութեան պարբերական հրատարակու-
թեան ինքնակազմութիւնն էր, որ մինչև
անգամ մի յայտնի կուսակցութեան նշոյն
էլ չը կարողացաւ ստեղծել չորս տարեկան
գոյութեամբ, — բայց նա փնտսակար չէր,
ընդհակառակը, որպէս յօդուածների և
թարգմանութիւնների ժողովածու կարող էր
օգտաւէտ լինել, ներկայացնելով մեր ժողովու-
րդի ընթերցանութեան համար մի գիրք,
թէ և նրա մէջ պարունակած յօդուածները
ոչինչ կապ չունէին միմեանց հետ:

Այդ պատճառով որքան ցանկալի էր որ
յիտադէմ, ժողովուրդը մոլորեցնող, նրա
ամենազգուշ ինստիտուտներին շողորթող
թերթերը դադարեն, նոյնքան ցանկալի էր
նուրբին, քաջութիւն և համարվում: Գուրդ ե-
րիտասարդները առանց այդ ձիւքերի զարգարան-
քին, քուրդ կանանց և աղջկանց արհամարհա-
նքին են ենթարկվում: Ոչ մի քուրդ հարսնացու
ոչնչով չի համաձայնվի ամուսին դառնալու
այն անշտն քրդին, որ չէ դողացել, չէ կողպ-
տել, չէ սպանել և այդպիսի արաւանաց մէջ
պատահած վէճերի սպիներ չունի իր մարմնի
վրա:
Ինչ պատահեց ճանապարհորդութեան մէջ
տեսնել քրդուհի, որոնք բանջարեղէններ և
ծաղիկներ էին քաղում երգելով. այդպիսի դրող-
մանց ժամանակ միանգամայն նոյնքան բանաստեղ-
ծական դիւցազնեղութիւններ յօրինելու ժամա-
նակն է: Նրանք երգում են մի Շաւէրչի կամ
մի Մաթոյի քաջագործութիւնները, թէ ինչպէս
նա թռնիկների (տաճիկների) վրա է յարձակվել,
ինչպէս սպանել, ինչպէս վիրաւորել, և հալածել
է նրանց և կամ մեռել է քաջութեամբ: Թէ ինչ
արդիւնք վայելում է ցեղը նրա քաջագործութե-
անց, թէ այդպէս քաջերը եթէ շատ լինէին, նրանք
առեւել: Թռնիկների պահանջած անիրաւ հարկից
կազատվէին, թէ յաղթող Շաւէրչը վերադար-
ձին ինչպէս արհամարհում էր թշնամեաց կողմ-
նակներով ծածկված. ուր և քանի վէճ էր
ստացել, թէ ինքն, քրդուհին, ինչպէս, ինչ բոյ-
սերով կամ արմատներով բռնվել էր նրա վէր-
քերը և այդ պարագման ժամանակ ինչ երգեր
էր երգել և այլն:
Քուրդները ներքուստ բոլոր սրտով ստում են
թիւքերին. նրանք միմյանց համակրում են
հայերին, նրանց են յանձնում իրանց առեւտրա-
կան գործերը, բնակվում են հայերի հետ խառն,
տեսնված չէ, որ քուրդները թիւքերի հետ միա-
սին ապրէին:
Ասորիները, եզդիների համակրութիւնը դէպի
հայերը ակելի մեծ է. իսկ դէպի թիւքերը,
քրդերը անուշանում են խորին ատելութիւն:
Ասորիները, եզդիների համակրութիւնը դէպի
հայերը ակելի մեծ է. իսկ դէպի թիւքերը,
քրդերը անուշանում են խորին ատելութիւն:

Թեմայի նպատակը ժողովուրդի մէջ ընթերցա-
տիրութեան տարածմանը: Ինչքան էլ ան-
գոյն լինէր «Փորձ» նա մեր միւս մի քա-
նի փնտրութեան պարբերական հրատարակու-
թեան ինքնակազմութիւնն էր, որ մինչև
անգամ մի յայտնի կուսակցութեան նշոյն
էլ չը կարողացաւ ստեղծել չորս տարեկան
գոյութեամբ, — բայց նա փնտսակար չէր,
ընդհակառակը, որպէս յօդուածների և
թարգմանութիւնների ժողովածու կարող էր
օգտաւէտ լինել, ներկայացնելով մեր ժողովու-
րդի ընթերցանութեան համար մի գիրք,
թէ և նրա մէջ պարունակած յօդուածները
ոչինչ կապ չունէին միմեանց հետ:

Այդ պատճառով որքան ցանկալի էր որ
յիտադէմ, ժողովուրդը մոլորեցնող, նրա
ամենազգուշ ինստիտուտներին շողորթող
թերթերը դադարեն, նոյնքան ցանկալի էր
նուրբին, քաջութիւն և համարվում: Գուրդ ե-
րիտասարդները առանց այդ ձիւքերի զարգարան-
քին, քուրդ կանանց և աղջկանց արհամարհա-
նքին են ենթարկվում: Ոչ մի քուրդ հարսնացու
ոչնչով չի համաձայնվի ամուսին դառնալու
այն անշտն քրդին, որ չէ դողացել, չէ կողպ-
տել, չէ սպանել և այդպիսի արաւանաց մէջ
պատահած վէճերի սպիներ չունի իր մարմնի
վրա:
Ինչ պատահեց ճանապարհորդութեան մէջ
տեսնել քրդուհի, որոնք բանջարեղէններ և
ծաղիկներ էին քաղում երգելով. այդպիսի դրող-
մանց ժամանակ միանգամայն նոյնքան բանաստեղ-
ծական դիւցազնեղութիւններ յօրինելու ժամա-
նակն է: Նրանք երգում են մի Շաւէրչի կամ
մի Մաթոյի քաջագործութիւնները, թէ ինչպէս
նա թռնիկների (տաճիկների) վրա է յարձակվել,
ինչպէս սպանել, ինչպէս վիրաւորել, և հալածել
է նրանց և կամ մեռել է քաջութեամբ: Թէ ինչ
արդիւնք վայելում է ցեղը նրա քաջագործութե-
անց, թէ այդպէս քաջերը եթէ շատ լինէին, նրանք
առեւել: Թռնիկների պահանջած անիրաւ հարկից
կազատվէին, թէ յաղթող Շաւէրչը վերադար-
ձին ինչպէս արհամարհում էր թշնամեաց կողմ-
նակներով ծածկված. ուր և քանի վէճ էր
ստացել, թէ ինքն, քրդուհին, ինչպէս, ինչ բոյ-
սերով կամ արմատներով բռնվել էր նրա վէր-
քերը և այդ պարագման ժամանակ ինչ երգեր
էր երգել և այլն:
Քուրդները ներքուստ բոլոր սրտով ստում են
թիւքերին. նրանք միմյանց համակրում են
հայերին, նրանց են յանձնում իրանց առեւտրա-
կան գործերը, բնակվում են հայերի հետ խառն,
տեսնված չէ, որ քուրդները թիւքերի հետ միա-
սին ապրէին:
Ասորիները, եզդիների համակրութիւնը դէպի
հայերը ակելի մեծ է. իսկ դէպի թիւքերը,
քրդերը անուշանում են խորին ատելութիւն:

որ «Փորձ» պէս մի ամսագիր, որ եթէ օգ-
տաւէտ չէր, գոնէ և փնտսակար չէր, կամ
ակելի լաւ է ատելը ակելի օգտաւէտ էր
քան թէ փնտսակար՝ դեռ երկար տարիներ
շարունակել իր գոյութիւնը:

Որքան մենք մեր ուրախութիւնը կը յայ-
տնէինք եթէ հայ ազգը ազատվէր իրանց
ուղղութեամբ նրան դէպի վայրենութիւնը
տանող հրատարակութիւններից, այնքան
մենք մեր անկեղծ ցաւակցութիւնը յայա-
նում ենք «Փորձ» զաղարկման պատճառով:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Փորձ» ամսագրի այս տարեկան յունիս-յուլիս
ամիսներին տեղափոխելով մի գրքով հրատարակ-
վեցան այս օրերս: Այդ գրքի մէջ խմբագիրը
յայտնում է որ կրկնով ամսագրի հրատարակ-
ման չորս ու կէս տարեկան ընթացքում 14,000
րուբլ վճաւ, նա այլ ևս անկարող է շարունակել
հրատարակութիւնը: Բայց հրատարակութեան
իրաւունքը դարձեալ պահելու համար «Փորձ»
խմբագրութիւնը կը հրատարակի այսուհետեւ մի
մի համար տարեկան մէջ: Խմբագրութիւնը առա-
ջարկում է հասարակութեանը օգնութիւն հասց-
նել «Փորձ» հրատարակման, եթէ հասարակու-
թիւնը կարծում է որ այդ ամսագիրը իր գոյու-
թեամբ նպաստում է հայերի մտաւոր վերանա-
ման գործին: «Փորձ» թաժանորդները, եթէ
ցանկանան կարող են յետ ստանալ կէս տարեկան
թաժանորդութեան գինը, 5 ռուբլ:

Պ. Ս. Մ. որ «Մշակ» անցեալ համարներից
միմում ապել էր «Որթեր» մի նոր հիւանդու-
թիւն» յօդուածը, խնդրում է մեզ յայտնել որ

եթէ մի եզդի պատահի թիւք կրօնաւորի, օրե-
րով կը հետնի նրան, մինչև որ կարողանայ նրա
արիւնը խմել: Կարճ խօսքով Տաճիկ-Հայաստանի
բոլոր ազգերը փոխադարձաբար ստում են մի-
մեանց. իսկ հայերը նրանց ամենի համակրու-
թեան միջոցն են և թէ հայերը, այդ աշխար-
հի երկրագործները, վաճառականներ, արհես-
տարներ չը լինէին, վաղուց արդէն յիշեալ
մանր ազգերը կորած կը լինէին և երկիրը մի
կատարեալ գերեզման դարձած կը լինէր Օսմա-
նեան պետութեան համար: Անցեալ տարեկան
սովին, այդ մահացու փորձով, հայոց դրացի
ազգերը զգացին, թէ հայերը իրանց համար ինչ
նշանակութիւն ունէին: Նրանք համոզվեցին,
որ առանց հայերի ոչ կեանք կ'ունենան, ոչ
ներկայ և ոչ ապագայ:

Այդպիսի ազդեցութիւնը յոյս է տալիս, որ
հայերը երբ կառավարչական մարմին դառնան,
զինուորական մեծ ոյժ պէտք չէ եղեւնագոր-
ծութիւնները արմատախիւ անելու, վերահաստա-
տելու բարեկարգութիւններ և դնել երկիրը դար-
գացման ճանապարհի վրա, մանաւանդ որ թիւք
պաշտօնակալաց հեռանալով, ինքնին կանհետա-
նան աշխարհաւոր գործերի արմատները:

Երկրի ամենապակասաւոր կողմը, ուսումնա-
րանի կողմն է: Պէտք է ասել, որ հայի ժամա-
նակաւոր սովից առելի մեծ է ուսումնարան-
ների և վարժապետների մշտական սովը: Այդ
իրողութիւնը լաւ է հասկացել Կ. Պոլսոյ Միա-
ցեալ ընկերութիւնը, որ վասպուրական նա-
հանգի մէջ եօթ տարրական ուսումնարաններ և
մի վարժապետանոց է բացել: Մեծապատիւ ունե-
ղիները համեմատած կը լինեն անտարակոյս, ա-
ռաջի մասի մէջ եղած, բնակիչների թիւը ու-
սումնարանների անմիթաբ թիւի հետ: Կարճեալ
երանելի կը լինէր, եթէ եղած տեղական ու-
սումնարանները կանոնաւոր ուղղութիւն ունե-
նային:

այդ յօդուածի մէջ սխալմամբ տպւած էր ճախ-
ընթաց դարձում, իսկ պէտք է լինէր ճախ-
ընթաց տարում:

Ս. Էջմիածնի Սինոդը հրատարակել է «Кав-
каз» և «Մեղու Հայաստանի» լրագրիւն-
քում մի պաշտօնական հերքում վեհափառ կա-
թողիկոսի հրահրութեան մասին: Այդ հերքման
լուրը հրատարակելով ռուս «Кавказский Курь-
ер» լրագիրը աւելացնում է թէ շատ ուրախ է
որ վեհափառը առողջ է, բայց դարմանում է
կաթողիկոսի առողջական դրութեան վրա հա-
կասական լուրերի մասին: Մի կողմից պաշտո-
նական տեղեկութիւն է հրատարակում Սինոդը
որ վեհափառը առողջ է, իսկ միւս կողմից այն
ամեն անձինքները, որոնք վերջին ժամանակներ
գնում են Էջմիածին, ոչ ոքին չեն թաշ տալիս
ներկայանալ կաթողիկոսին, պատճառ բերելով
թէ նա տկար է:

Երեսնի «Պատկ» լրագիրը հաղորդում է որ
Լուսաւորչի տօնի օրը եկեղեցական հանդիսի
ժամանակ վեհափառ կաթողիկոսը հաղիւ կարող
էր կանգնել և ոտները չարժել. նրան պահում
էին երկու կողմից եպիսկոպոսներ: Վեհափառը
«Պատկ» խօսքին նայելով, ամբողջ ժամանակ
ինքն իր հետ էր խօսում կամ իր չղապատողնե-
րին էր դիմում ասելով որ իրաւունք ունի սպի-
տակ վեղար կրելու և հրապարակապէս աշխա-
տում էր իր ուսերի վրայից դէն գցել իր փե-
լօնը:

Բժիշկ Յովհաննիսեան գրում է «Մեղու Հա-
յաստանի» լրագրին Ալեքսանդրապոլից որ «Մե-
ղու» հաղորդած լուրը, իբր թէ վեհափառ կա-
թողիկոսը Ալեքսանդրապոլի պատգամաւորու-
թեանից միայն իրան է ընդունել, — սուտ է: Վե-
հափառը, ինչպէս վկայում է բժիշկը, պատ-
գամաւորները ոչ միայն չընդունեց իր տկա-
րութեան պատճառով:

ԱՐՏԱԿԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՐԻԿԱ

Լրագիրները զանազան դատողութիւններ
են անում Միացեալ Նահանգների վերա-
ւորած նախագահի վախճանի առիթով:
Նախագահի մեռնելը շատ հաւանական
է և գեռ ևս անկարելի է սպասել, որ նա
կառողջանայ:

Միացեալ Նահանգների օրէնքների հա-
մեմատ հանրապետութեան նախագահի
մեռնելուց յետոյ նրա տեղ մէկ ուրիշի չեն
ընտրում: Իւրաքանչիւր չորս տարին մի ան-
գամ Միացեալ Նահանգների մէջ հանրա-
պետութեան նախագահի հետ միասին ըն-

Դրանք մի խառնուրդ են թիւերական մադ-
րասայի և եւրօպական ուսումնարանի: Միա-
ցեալ ընկերութեան ուսումնարանները դրանցից
անհամեմատ բարձր են, բայց Ռուսաստանի հա-
յոց ուսումնարանի գէմ ստոր են: Կա պարզ է,
որ և ուսները իրանց ուսումնարանները օրինա-
կել են Գերմանիայից և Ռուսաստանի հալերը՝
ուսները: Տաճկաստանի հայերը ուսնից պիտի
օրինակէին:

Կան մի տեսակ մարդիկներ, որոնք միշտ պա-
կասութիւններ աշխատում են ծածկել և գործե-
րի մակերևոյթը անբիծ և պարզուն ցոյց տալ:
Նրանք կարծում են, որ ընդհանուր գործերին
վերաբերեալ պակասութիւններ յայտնելը, կա-
րող է ժողովրդին լքում պատճառել և վեհանք
յառաջ բերել: Այսպիսով պակասութիւնները
միշտ կը մնան անուղղապակասութիւններ և ա-
ճելով օգտի փոխարէն, վեհանք կարտադրեն:

Յայտնի է, որ ամեն մի գործի սկզբնաւորու-
թիւնը, բնականաբար, ամենակատարեալ և
անսխալական չէ կարող լինել: Սկզբնաւորու-
թիւնները գործնական փորձերին ենթարկվելով,
ցոյց են տալիս իրանց անկատար կողմերը: Այդ
կողմերը յայտնել ոչ թէ վեհափառը, այլ երաշ-
խաւորող են գործի կատարելութեան հասնե-
լուն, և փոխանակ ժողովրդի մէջ լքում պատ-
ճառելու, նրա համարումն են գրաւում:

Միացեալ ընկերութեան թերութիւնների վրա
խօսելը չէ նշանակում յորդորել ժողովրդին, որ
նա յետ կանգնի իր նուիրատուութիւնը: Զարդ
ժողովուրդը իր նուէրները թերահաւատութեամբ
է անում, տեղեկութիւններ չունենալով թէ իր
ցանկութիւնները ինչ հղանակաւ են գործադր-
վում: *) Բայց երբ կը յայտնվի թէ խնդիրը

*) Ցաւալին այն է, որ ընկերութեան ընդհանուր
գործունէութեան վրա ոչ ոք ստոյգ տեղեկու-
թիւններ չունէր, նոյն իսկ գործադիր յանձնա-
ժողովը, որ Կ. Պօլսկին է կառավարում ու-

տրվում է և փոխանախագահը, որ սովորա-
կան ժամանակներում ոչինչ պաշտօնական
պարագանքներ և գործեր չունի: Նա
մի և նոյն դեր է խաղում հանրապետութեան
մէջ, ինչ որ թագաւորաւոր միապետական
երկրների մէջ: Փոխանախագահը իշխանու-
թիւն է ստանում միայն այն ժամանակ,
երբ վախճանվում է նախագահը և պահում
է այդ իշխանութիւնը այնքան ժամանակ,
որքան վախճանվածին մնում էր մինչև նա-
խագահական ժամանակամիջոցի լրանալը:
Երբ Արիֆի մարդասպանի զոհ դարձաւ,
ամերիկացիները անարտօնջ համբերում
էին փոխանախագահ Անդրիս Զօնտիսի ան-
ընդունակ և մի և նոյն ժամանակ շահասէր
կառավարութիւնը:

Երբ Անդրիս Զօնտիսի և նրա վարչու-
թեան գեղձուկները շատ բացարձակ և
խայտառակ ուղղութիւն ստացան, ամբողջ
երկիրը միաձայն պահանջեց, որ հանրա-
պետութեան նախագահը դատաստանի են-
թարկվի: Ժողովրդական ներկայացուցիչները
ուշադրութիւն դարձրին հասարակութեան
այդ պահանջի վրա և իրանք քննութեան
ենթարկեցին Զօնտիսին: Կօնգրեսը քննու-
թիւն կատարելուց յետոյ յայտնեց, որ թէ
և Զօնտիսի գեղձուկները անհրաժեշտ են, բայց
նրանք գեռ առիթ չեն տալիս նախագահին
դատաստանի ենթարկելու համար: Այդպի-
սի ինքնուրոյն և օտարօտի ձեռով արդարա-
ցած Արիֆի յաջորդը յաւիտեան հեռա-
ցաւ քաղաքական ասպարիզից, երբ լրացաւ
նախագահական ժամանակամիջոցը:

Այդ գէպը առիթ տուեց ամերիկացի-
ներին հարց բարձրացնել, թէ արդեօք հար-
կաւոր չէ փոխանախագահի ընտրութեան
վրա նոյնպիսի ուշադրութիւն դարձնել,
ինչոր նախագահի ընտրութեան վրա է
դարձնվում և աշխատել, որ անշուն և քա-
ղաքական կասկածաւոր բարոյականութեան
տէր մարդիկ չընտրվեն հանրապետութեան
փոխանախագահ: Բայց շուտով մոռացվեցաւ
պատահածը և փոխանախագահի ընտրու-

մի քանի թեթև պակասութիւնների վրա է, ո-
րոնք անդարմանելի չեն և շատ հեշտութեամբ
կողմնակի, այն ժամանակ ժողովուրդը վստա-
հութեամբ, գիտակցաբար կը նուրբ և կարող է
բոլորովին սպանովացնել ընկերութեան գոյու-
թիւնը:

Ազգային լրագրիւնները Միացեալ ընկերու-
թեան հետ խիստ քննադատեալ են վարվել: «Մե-
ղու» միայն էր, որ նրանց միացրեց և պ. Հ.
Առաքելեանի յօդուածով ուսումնական ծրագրի
թերութիւնները չօշափեց: Յիշեալ նշանաւոր
միութիւնից ղեկի խիստ կարեւոր է և մի բարո-
յական երկրորդ միութիւն Ռուսաստանի հայ
գիտնական դասակարգի հետ. առանց այդ հա-
մերաշխ գործունէութեան Միացեալ ընկերու-
թեան համար շատ դժուար կը լինի դպրոցնե-
րի ուսումնապէս կառավարելը: Միացեալ ըն-
կերութեանը պակասում են վարժապետներ բու-
լորական տնայնակութեամբ և արդարեւ վաճառ-
վարժապետանոցի տեսուչը, ուսուցչիցներ չեն
համաձայնում վարժապետանոցի անուանը: Հա-
յաստան, այդ անմշակ աշխարհը, մասնագէտ,
գործունէայ անձինքների պէտք ունի, բայց եթէ
Կ. Պօլսկին այդպիսի մարդիկ չը կան, միթէ
ուրիշ տեղ չէ կարելի պտուել: *)

*) Անցեալ այնան ինքն ըստ ինքեան մի հա-
մեմատութիւն կատարվեց կանոնաւոր ուսումնա-
սացող մի երիտասարդի և վարժապետանոցի ու-
սուցչիցների մէջ: Կեանքային պ. Կարապետ փե-
լիպպոսեան, ղեկավար գիտնազիտար, առանց
ոչ ոքից հրաւիրվելու, վաճառ վարժապետանոցին
իր ծառայութիւնը առաջարկեց. չը նայելով որ
նրան վարժապետիցին ուսի ու կէս ամսականով
բայց պ. փիլիպպոսեանը մի պակասութեան փո-
ղովրդականութիւն ստացաւ. պէտք է խոստո-

թեան վրա դարձնալ ոչ ոք ուշադրութիւն
չէր դարձնում:

Միացեալ Նահանգների պաշտօնական փոխ-
նախագահ Արչերի անձնականութեան մա-
սին գրեթէ ոչինչ յայտնի չէ: Նա կարող է
ընդունակ և գործունէայ մարդ լինել, բայց
այդ յատկութիւնները նա գեռ պէտք է
ցոյց տայ, եթէ Հարֆիլդի մահուան շնոր-
հիւ նա անցնի կառավարութեան ղեռնը:
Այդ գործը իսկապէս չէ շփոթեցնում ամե-
րիկացիներին, որովհետեւ նրանք մինչ այն
աստիճան հաւատում են իրանց պետական
մեքենայի լաւ յատկութիւններին, որ նա-
խագահի փոփոխութիւնը երկրին ոչինչ
փնտս չէ կարող հասցնել:

Ահհանգիստ կարող է լինել միայն ինքը
Արչեր, որովհետեւ Հարֆիլդի ժառանգ լի-
նելը շատ հեշտ չէ: Այժմեան վերաւոր-
ված նախագահը չափազանց գործունէայ
մարդ էր: Նա սկսեց մաքրել վարչութիւնը,
արտաբերելով ծառայութիւնից կաշառակեր
անձանց, որոնք նրա նախորդների ժամա-
նակ պաշտօններ էին ստացել: Նրա ժողու-
վրդականութիւնը և նրա հակառակորդնե-
րի դարձելը հաւասարապէս մեծանում
էին Շատ կարելի է, որ նրա ստացած
վերքն էլ նրա հակառակորդների գործն է:
Արչեր ստիպված կը լինի շարունակել Հար-
ֆիլդի սկսած գործը, որովհետեւ հակա-
ռակ դէպքում նա հակակրելի կը դառնայ
և կենթարկվի հասարակական կարծիքի
անբուականութեանը: Իսկ շարունակելով
Հարֆիլդի քաղաքականութիւնը, նա կը թըշ-
նամացնէ իրան Հարֆիլդի կաշառակեր հա-
կառակորդներին և թշնամիներին: Այդ
դրութեան մէջ մարդ պէտք է չափազանց
ուսուղոտ լինի և երկաթէ բնաւորութիւն
ունենայ:

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻԲԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլսկ, 25 յունիսի

Այսօր Ներսէս պատրիարքը տուաւ ազգային
ժողովին իր վերջին և անողոր հրաժարականը:

Վանայ բոլոր ուսումնարանների մէջ լաւ ա-
պագայ խոստանողը Վարազդ վանքի նորա-
բաց երկրագործական ուսումնարանն է, որը ե-
րեք գերմանական ուղղութեամբ դարգացած ու-
սուցչիներ ունի: Պ. Նշան Մատթաթեան աշխա-
տակը երկտասարդը, որ գործնական երկրա-
գործութիւնը աւարտել է Գերմանիայում, յոյս
է տալիս մեծ արդիւնքների: Վարազդ վանքին
արած վերջին այցելութեան ժամանակ, ես տե-
սայ պ. Մատթաթեանին, որ իր աշակերտների
հետ սայլի ճանապարհ էր շինում և արուեստա-
կան անասն գցելու պատրաստութիւններ էր
տեսնում: Այդ ուսումնարանի ամենագովելի
կողմն այն է, որ նա բաց է բոլոր դասնու-
թեանց և կրօնների համար. իր կանոնադրու-
թեամբ նա պարտաւորված է չորս աշխատանք
աշակերտներ ձրիապէս ընդունել, որոց թոււմ
մի քուրդ պատանի արդէն ընդունված էր: Այդ
միակ միջոցն է վայրենի ցեղերը քաղաքակր-
թելու և ինչու Միացեալ ընկերութեան ուսում-
նարանների դռները միայն հայերի համար են բաց:

Վարազդ երկրագործական ուսումնարանը
Խորմեան հայրկի վերջին ձեռնարկութիւնն է:
Պէտք է նկատել, որ այդ նշանաւոր հայրենա-
սիր ամենաթանկագին օրերը դէպի ձերու-
թիւնն է խոնարհում, և շատ երկար ժամանակ
բաղդ չենք ունենայ նրա կենդանութիւնը վա-
յելելու: Հարկաւոր է օգուտ քաղել, քանի որ
ժամանակը մեր ձեռքն է, օգնել նրա գիւղացի-
տեսական հիմնարկութեանը: Կ. Պօլսի սովիւրց
կեդրոնական յանձնաժողովը, արդէն Խորմեան
հայրկին օժանդակութեան ձեռք տուեց, ապա-
հովելով երկրագործական ուսուցչի տարեկան
ուժիկը:

Վանք, որ նա դեռ ոչ մի ճառ չէ խօսել...
Այդ համեմատութիւնից այն զանազանութիւնը
գրեւթ եկաւ, որ պ. փիլիպպոսեանը գիտէ և
գործում է:

Ինչ հանելուկ է այս հայրենասէր մարդու արածը
այսպիսի մի ժամանակ, երբ հայոց հայրեն է գեռ-
պանների սեղանի վրա, երբ ազգի սէրը նո-
րա հետ և է յոյսը նորա տաղանդի վրա, երբ
ամբողջ Եւրօպան ճանաչում է Ներսէսին, ինչ-
պէս արժանաւոր գրեւթ մի ազգի, որին կարելի
է յառաջդիմական համարել, հեռաւար և ար-
թեան, ինչպէս այդ վկայեց հայագիտաւոր կերպով
բոլոր Կիւֆերին իր տեսակցութեան ժամանակ
Ներսէսի հետ, որ տեսց աւարդ ժամ: Ինչ է
պատճառը պատրիարքի այս տարօրինակ, բայց
անդրադուլի որոշումն. նորա հիւանդոտ դրութիւ-
նը, նորա չքաւոր վիճակը, Ն. Պատանիսի աշ-
խատութիւնները, նորա որ և իցի երկիւղը—նշ-
միւր այս պատճառները: Ներսէսը մարդ է,
նորա համբարմութեան և գոտանքի սահմանն էլ
անցել է, նա չէ կարող տանել ազգային ժողովի
անվերջ և անսպասելի մանր, ստոր, կողքիկական
խտորդանքները. եսամոլ, կեղտոտ ու դաւաճաւա-
կան արարքները. կեղծ, լիւր և խաբարայ վար-
մունքը. անվերջ և անուսանալի պոռոտախօսու-
թիւնները. բիրտ, անսիրտ և հակապաշտօն ուղ-
ղութիւնը—այս ամենը ինքը մարդու հոգին էլ
կողորդը հասցրեց. էլ նա որոշեց քաւարութեան
և անյայտութեան մէջ մեռնել, քան թէ գործ
ունենալ և ամեն օր տեսնվիլ այսպիսի ապե-
րախտ, ապականված անհատների հետ:

Կ. Պատար կարող էր հասկանալ այսպիսի մի
վիճակ, այսպիսի մի բարոյական դրութիւն մի-
չե որ ձեր աչքով չը տեսնէք թէ ինչ անել է Կ.
Պօլսի հայոց ազգային ժողով և ինչպէս մարդիկ
են նստած այս ժողովի մէջ. մի կողմից դու-
շական էֆէնդիներ և կաթօլիկութիւնից նոր
դարձած կեղծ, խաբարայ, մասնիկ արարքները,
որոնք իրանց աշխատէն չեն ծանօթացնում ձեզ,
եթէ ոչ «ազգաւոր» (ազգաւոր) է. անուն-
ներով. միւս կողմից ստրկաշահող, երկիւղի, խաբ-
դախ և վերջին աստիճան շահաւոր տարրերը:
Կէս, համեցէք մի կողմից ղեկավար առաջնիւնի
անդադար յարձակումներ, որոնք պակասակամ
են Ներսէսին նորա բուն իրավի ընթացքի
մասին թիւրբարայ տէրութեան դէմ, համարելով
այդպիսի ընթացքը «ազգաւոր», որովհետեւ
Թիւրքախն էլ պարզներ չէ տալիս իրանց. միւս
կողմից բաւարարութիւն տուէք ինչ կարող էր
տիրացու երեսփոխանների անուշաւ, ազատ, վեր-
նի, համեցէք մի կողմից ղեկավար առաջնիւնի
անդադար յարձակումներ, որոնք պակասակամ
են Ներսէսին նորա բուն իրավի ընթացքի
մասին թիւրբարայ տէրութեան դէմ, համարելով
այդպիսի ընթացքը «ազգաւոր», որովհետեւ
Թիւրքախն էլ պարզներ չէ տալիս իրանց. միւս
կողմից բաւարարութիւն տուէք ինչ կարող էր
տիրացու երեսփոխանների անուշաւ, ազատ, վեր-
նի, համեցէք մի կողմից ղեկավար առաջնիւնի
անդադար յարձակումներ, որոնք պակասակամ
են Ներսէսին նորա բուն իրավի ընթացքի
մասին թիւրբարայ տէրութեան դէմ, համարելով
այդպիսի ընթացքը «ազգաւոր», որովհետեւ
Թիւրքախն էլ պարզներ չէ տալիս իրանց. միւս
կողմից բաւարարութիւն տուէք ինչ կարող էր
տիրացու երեսփոխանների անուշաւ, ազատ, վեր-
նի, համեցէք մի կողմից ղեկավար առաջնիւնի
անդադար յարձակումներ, որոնք պակասակամ
են Ներսէսին նորա բուն իրավի ընթացքի
մասին թիւրբարայ տէրութեան դէմ, համարելով
այդպիսի ընթացքը «ազգաւոր», որովհետեւ
Թիւրքախն էլ պարզներ չէ տալիս իրանց. միւս
կողմից բաւարարութիւն տուէք ինչ կարող էր
տիրացու երեսփոխանների անուշաւ, ազատ, վեր-
նի, համեցէք մի կողմից ղեկավար առաջնիւնի
անդադար յարձակումներ, որոնք պակասակամ
են Ներսէսին նորա բուն իրավի ընթացքի
մասին թիւրբարայ տէրութեան դէմ, համարելով
այդպիսի ընթացքը «ազգաւոր», որովհետեւ
Թիւրքախն էլ պարզներ չէ տալիս իրանց. միւս
կողմից բաւարարութիւն տուէք ինչ կարող էր
տիրացու երեսփոխանների անուշաւ, ազատ, վեր-
նի, համեցէք մի կողմից ղեկավար առաջնիւնի
անդադար յարձակումներ, որոնք պակասակամ
են Ներսէսին նորա բուն իրավի ընթացքի
մասին թիւրբարայ տէրութեան դէմ, համարելով
այդպիսի ընթացքը «ազգաւոր», որովհետեւ
Թիւրքախն էլ պարզներ չէ տալիս իրանց. միւս
կողմից բաւարարութիւն տուէք ինչ կարող էր
տիրացու երեսփոխանների անուշաւ, ազատ, վեր-
նի, համեցէք մի կողմից ղեկավար առաջնիւնի
անդադար յարձակումներ, որոնք պակասակամ
են Ներսէսին նորա բուն իրավի ընթացքի
մասին թիւրբարայ տէրութեան դէմ, համարելով
այդպիսի ընթացքը «ազգաւոր», որովհետեւ
Թիւրքախն էլ պարզներ չէ տալիս իրանց. միւս
կողմից բաւարարութիւն տուէք ինչ կարող էր
տիրացու երեսփոխանների անուշաւ, ազատ, վեր-
նի, համեցէք մի կողմից ղեկավար առաջնիւնի
անդադար յարձակումներ, որոնք պակասակամ
են Ներսէսին նորա բուն իրավի ընթացքի
մասին թիւրբարայ տէրութեան դէմ, համարելով
այդպիսի ընթացքը «ազգաւոր», որովհետեւ
Թիւրքախն էլ պարզներ չէ տալիս իրանց. միւս
կողմից բաւարարութիւն տուէք ինչ կարող էր
տիրացու երեսփոխանների անուշաւ, ազատ, վեր-
նի, համեցէք մի կողմից ղեկավար առաջնիւնի
անդադար յարձակումներ, որոնք պակասակամ
են Ներսէսին նորա բուն իրավի ընթացքի
մասին թիւրբարայ տէրութեան դէմ, համարելով
այդպիսի ընթացքը «ազգաւոր», որովհետեւ
Թիւրքախն էլ պարզներ չէ տալիս իրանց. միւս
կողմից բաւարարութիւն տուէք ինչ կարող էր
տիրացու երեսփոխանների անուշաւ, ազատ, վեր-
նի, համեցէք մի կողմից ղեկավար առաջնիւնի
անդադար յարձակումներ, որոնք պակասակամ
են Ներսէսին նորա բուն իրավի ընթացքի
մասին թիւրբարայ տէրութեան դէմ, համարելով
այդպիսի ընթացքը «ազգաւոր», որովհետեւ
Թիւրքախն էլ պարզներ չէ տալիս իրանց. միւս
կողմից բաւարարութիւն տուէք ինչ կարող էր
տիրացու երեսփոխանների անուշաւ, ազատ, վեր-
նի, համեցէք մի կողմից ղեկավար առաջնիւնի
անդադար յարձակումներ, որոնք պակասակամ
են Ներսէսին նորա բուն իրավի ընթացքի
մասին թիւրբարայ տէրութեան դէմ, համարելով
այդպիսի ընթացքը «ազգաւոր», որովհետեւ
Թիւրքախն էլ պարզներ չէ տալիս իրանց. միւս
կողմից բաւարարութիւն տուէք ինչ կարող էր
տիրացու երեսփոխանների անուշաւ, ազատ, վեր-
նի, համեցէք մի կողմից ղեկավար առաջնիւնի
անդադար յարձակումներ, որոնք պակասակամ
են Ներսէսին նորա բուն իրավի ընթացքի
մասին թիւրբարայ տէրութեան դէմ, համարելով
այդպիսի ընթացքը «ազգաւոր», որովհետեւ
Թիւրքախն էլ պարզներ չէ տալիս իրանց. միւս
կողմից բաւարարութիւն տուէք ինչ կարող էր
տիրացու երեսփոխանների անուշաւ, ազատ, վեր-
նի, համեցէք մի կողմից ղեկավար առաջնիւնի
անդադար յարձակումներ, որոնք պակասակամ
են Ներսէսին նորա բուն իրավի ընթացքի
մասին թիւրբարայ տէրութեան դէմ, համարելով
այդպիսի ընթացքը «ազգաւոր», որովհետեւ
Թիւրքախն էլ պարզներ չէ տալիս իրանց. միւս
կողմից բաւարարութիւն տուէք ինչ կարող էր
տիրացու երեսփոխանների անուշաւ, ազատ, վեր-
նի, համեցէք մի կողմից ղեկավար առաջնիւնի
անդադար յարձակումներ, որոնք պակասակամ
են Ներսէսին նորա բուն իրավի ընթացքի
մասին թիւրբարայ տէրութեան դէմ, համարելով
այդպիսի ընթացքը «ազգաւոր», որովհետեւ
Թիւրքախն էլ պարզներ չէ տալիս իրանց. միւս
կողմից բաւարարութիւն տուէք ինչ կարող էր
տիրացու երես